

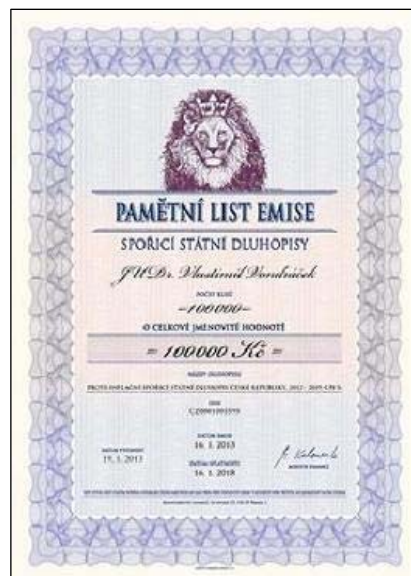
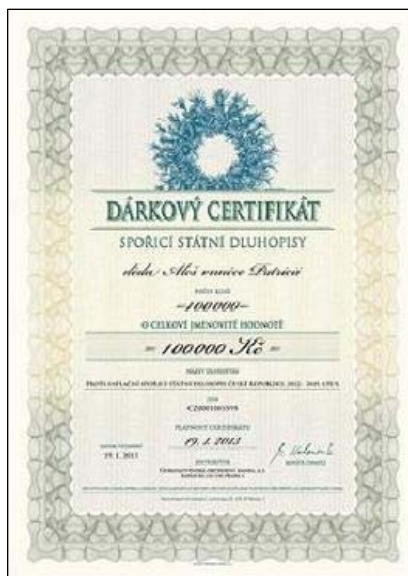
VÝROČÍ

Dnešní svět je založen zejména na moderní vyspělé technice a elektronice. Každodenní život nám řídí počítače a čipy, které jsou snad v každém přístroji. Řídí nám auta, domácí spotřebiče a vlastně celý život. Málokdy se zamýšlíme co by se stalo kdyby vše selhalo. Zkrátka si takovou věc ani nepřipouštíme. To se přeci stát nemůže. Podobně uvažovali i pasažéři na Titaniku, když se plavili na nepotopitelné lodi. Možná, že stejně klidní byli donedávna Američané, dokud nepřišla Sandy, tedy ničivý hurikán, který odpojí od energií i takové velkoměsto jako New York. Energetici už dlouho varují a i přestože náš stát pravděpodobně nezasáhne žádný hurikán, může masivní výpadek přijít když to budeme nejméně čekat.

Podobně uvažovat ale můžeme o téměř jakémkoliv dalším oboru, kde se až příliš spoléháme na elektroniku. Zřejmě podobně uvažovalo i Ministerstvo financí, když se po dlouhých letech rozhodlo vydat, byť v trochu odlišné podobě, listinné státní spořicí dluhopisy. Dosavadní emise měly velký úspěch mezi upisovateli, ale byly jen zaknihovaným záznamem. Náklady jsou jistě nutné ke zvážení. S listinnými papíry je přirozeně víc práce, ale vydáním dárkových certifikátů a pamětních listů se podaří ministerstvu oslovit i další občany, kteří byli doposud pasivní při pořizování dluhopisů. Někdy se jistě vyplatí i při zvážení všech nákladů na straně jedné a pocitu „mít něco v ruce“ na straně druhé. Pro řadového stále velmi konzervativního investora je to podstatné. Vždyť v národě, kde stále velkou roli hraje vkladní knížka, která dává pocit, že peníze jsou stále doma je důležitý právě onen pocit, že dávám peníze do něčeho co si odnesu.

Podobně přeci byly vydány i povodňové dluhopisy, aby měli lidé něco na památku. Opět se tedy ukazuje, že i v dnešním přetechizovaném světě se stále bez listinných cenných papírů neobejdeme. My v muzeu budeme pochopitelně rádi, pokud se bude tisknout jakákoliv podoba cenin, které bude možné dostat mezi veřejnost.

Přestože je vydání nových cenin ke státním dluhopisům pro nás důležitá informace neměli bychom zapomenout ani na události z minulosti, které mají jako obvykle vazbu na obory, kterým se v muzeu věnujeme. Na 5. října připadá výročí 170 let, kdy byla pod vedením sládka Josefa Grolla

Podobu dárkových certifikátů a pamětních listů ke státním spořicí dluhopisům vyhrála na základě vyhlášeného výběrového řízení Státní tiskárna cenin, s.p., která je i vytiskla.

Ministr financí Miroslav Kalousek představil podobu certifikátů na tiskové konferenci

uvařena první várka piva a začala tak slavná éra Měšťanského pivovaru v Plzni, která trvá dodnes.

Osmého října si zase můžeme připomenout nástup Klemense Metternicha do úřadu ministra zahraničí Rakouska v roce 1809. V této funkci vydržel 39 let než byl v roce 1848 propuštěn. Po celou dobu ovlivňoval Evropskou politiku a měl významný vliv i na chod domácí politiky, která také ovlivnila i naše hospodářství a průmysl. Přestože byl Rakušan, zvolil si za své letní sídlo zámek Kynžvart, které rodině patřil až do roku 1945. Zámek je zajímavý z našeho pohledu i tím, že zde v roce 1828 bylo otevřeno jedno z prvních muzeí v Čechách. Ve sbírkách byly kromě uměleckých předmětů i technické kuriozity, zbraně a velká numismatická sbírka čítající přes 11.000 kusů.

Na 12. října připadá výročí 520 let kdy Kryštof Kolumbus přistál u břehů bahamských ostrovů v domnění, že přistál v Indii. Byla tak vlastně ukončena doba středověku a začal novověk, který přinesl nové objevy i formy podnikání.

VĚZENÍ A PORCELÁN

V dnešní době se ani příliš nedivíme, když se dozvíme, že nějaká čínská firma zkopírovala výrobky té či oné firmy a v levnější verzi je vyrábí v milionové produkci. Celý svět se pohoršuje nad porušením patentových a autorských práv, přesto se ony levnější výrobky dostanou okamžitě i na domácí trh. Ano, v zásadě je dnes toto téma mnohem citlivější, než v minulosti, ale pokud se podíváme do historie, pak nejen Čína patří mezi známé plagiátory. I v Evropě se kopírovalo a v roce 1708 se podařilo po dlouhých staletích dokonce objevit napodobeninu slavného čínského porcelánu.

Výroba porcelánu byla v Číně objevena v 7. století př.n.l. v době za dynastie Čou. Vznik pravého čínského tzv. bílého porcelánu se ale datuje až do vlády dynastie Východní Han v letech 22-230 n.l. Výroba porcelánu patřila k jednomu z nejpřísněji střeženým státním tajemstvím a kdokoli se stal jen podezřelým, že prozradil nějakou informaci byl popraven. Od 10. století se rozvíjela výroba o tzv. trojbarevný porcelán, což je pestře glazovaný porcelán vytvořený z keramiky, který se barvil a při vypalování vznikla pestrá glazura s mnoha barvami.

Po vzniku tzv. hedvábné stezky se od 8. století začal porcelán exportovat a dostávat se postupně až do Evropy, kde se poprvé objevil kolem roku 1290 a výraz porcelán pochází od italského slova „porcella“ na základě podobnosti s mušlí. Čínský porcelán však byl v Evropě považován za nesmírně vzácný a mohli si jej dovolit jen vysoce zámožná šlechta, ale šlo spíše o jednotlivosti. Teprve v polovině 17. století se sbírání porcelánu stalo populárním u šlechty a řady panovníků. Darovat tehdy někomu porcelán znamenalo vysoké ocenění obdarovaného a projev úcty dárce. V té době se dokonce zavedl výraz „China“ jako obecné označení exotického a vzácného zboží a v angličtině je tento výraz spojen i s výrazem pro porcelán. Rokem ovlivňovaná Evropa jakoby byla v souladu s lehkostí a elegancí jemného čínského stylu umění a tak se tento styl rozmohl i v našich končinách. Různé čínské propriety od vějířů, přes porcelán až stavbu různých romantických pavilonků a zahrad byl doslova první módní vlnou. Však také podle dochovaných statistik se ještě počátkem 17. století dováželo z Číny asi 200 kusů porcelánu ročně. Začátkem 18. století to byl už milion kusů ročně.

Není překvapivé, že velkým dovozcem byla Nizozemská východoindická společnost (VOC), která měla téměř monopol jak na dovoz zboží z jihovýchodní Asie a Japonska. Není divu, že právě Nizozemci začali v roce 1614 napodobovat čínský i japonský porcelán svým fajánsem z Delftu. Již v 15. století vznikala první napodobenina tzv. medičejský porcelán, ale ten nedosahoval ani pevnosti, ani transparentnosti čínského porcelánu. Vzhledem k tomu, že šlo o velmi výnosný artikl není divu, že se nacházelo stále víc lidí, kteří se snažili vyrobit napodobeninu nebo získat informace o jeho výrobě v Číně.

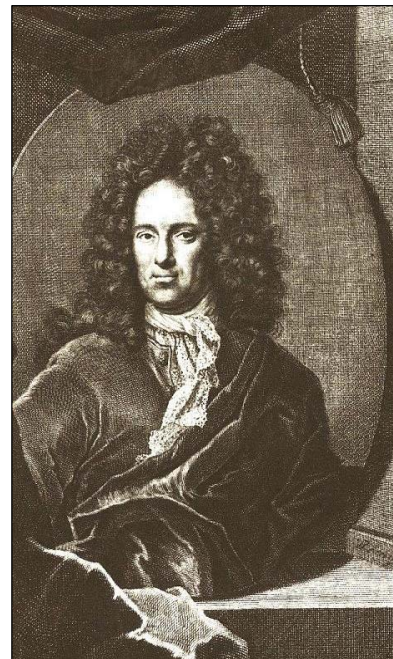
Hlavní rozdíl je však v surovině. Čínský kaolín, nazvaný podle kopce Gao-ling, kde se porcelánová hlína těžila se mohl pro keramiku využít hned, kdežto ostatní hlíny a jílly v Evropě se musely kombinovat s dalšími surovinami, aby výsledný výpal dosáhl stejných vlastností. Tím kdo objevil správnou recepturu byl přírodovědec Ehrenfried Waltern von Tschirnhaus a jeho asistent Johann Friedrich Böttger. Našli vhodný poměr mezi coldickým jilem, vápenatým alabastrem a křemičitým pískem, které dostatečným vypálením vytvořil tvrdý, bílý a průsvitný materiál – porcelán. Tento pokus se jim podařil v lednu 1708. Tschirnhaus se na rozdíl od Böttgera věnoval experimentům s porcelánem již delší dobu. Böttger se původně věnoval chemii. Podle pověsti se mu podařilo v Berlíně přeměnit za přítomnosti několika svědků olovo ve zlato.

Pruský král Friedrich Vilém I. se to dozvěděl a chtěl za každou cenu, aby mu Böttger tajemství prozradil. Ten uprchl do Saska, ale zde byl pro změnu zajat Fridrichem Augustem I., saským kurfiřtem a polským králem známým. Ten chtěl také zlato a když neuspěl vsadil Böttgera do vězení v pevnosti Königstein, kde až do roku 1705 musel pracovat na tvorbě zlata. Böttger, ale žádné zlato nevyrobil. Král August II. Silný byl ale také vášnivým milovníkem porcelánu a jeho nadšeným až fanatickým sběratelem. Pruský král Friedrich Vilém I. vlastnil 18 velkých dračích váz, za které mu August Silný nabídl regiment šesti set plně vyzbrojených a vycvičených vojáků, to se rovnalo ceně 12.000 pruských tolarů. Vázy pochopitelně získal a staly se základem dnes již proslulé drážďanské sbírky porcelánu umístěné v Zwingeru. Böttger ve vězení velice trpěl a tak nabídl králi, že na místo zlata pro něj vyrobí bílý porcelán. Král souhlasil a Böttgera z vězení propustil. Ten se spojil s Tschirnhausem, který měl velké znalosti technologií, chemie, metalurgie a celá léta na porcelánu usilovně pracoval. Výsledkem byl onen lednový den roku 1708, kdy vznikl první bílý evropský porcelán.

Král August II. Silný zakládá dekretem z 23. ledna 1710 první porcelánovou továrnu v Evropě pod jménem „Königlich-Polnische und Kurfürstlich-Sächsische Porzellanmanufaktur“ a to na míšeňském hradě Albrechtsburg. Pracovní postupy byly na hradě velmi přísně střeženy, podobně jako v Číně. Král Böttgera sice oficiálně propustil, ale kladl mu další úkoly, např. na barvení porcelánu nejen modrou, ale i červenou barvu, která byla na čínském i japonském porcelánu.

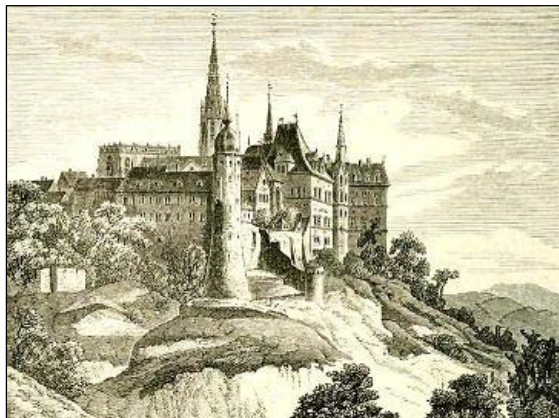
< Friedrich August I. známý jako August II. Silný (1670-1733), saský kurfiřt a polský král

Ehrenfried Waltern von Tschirnhaus
(1651-1708)

Johann Friedrich Böttger (1682-1719)

Hrad Albrechtsburg v Míšni na dobové rytině, asi 1700

Značka porcelánu Míšeň

Míšeňský cibulák vyráběný od roku 1739

Kromě váz, nádob a sošek se objevují i první soupravy nádobí. Do roku 1720 nejprve čisté, teprve později zdobené, protože barvení se zdokonalilo až později. V roce 1740 vznikl slavný labutí servis o tisíce kusech nádobí. V roce 1739 se poprvé objevuje nový, modře barvený vzor inspirovaný čínskými šálky z období Kangxi, kterému se říká „Meissener Zwiebelmuster“, tedy míšeňský cibulový porcelán. Ve skutečnosti nejde o cibule, ale o stylizovaná granátová jablka, pivoňky, astry a stonky bambusu. Evropané si tento vzor upravili nejen stylem, ale právě překřtěním na cibulák. Vzorek se natolik rozšířil a stal se populárním, že ho Německý nejvyšší soud prohlásil v roce 1926 za veřejný statek.

Zpráva o zahájení výroby porcelánu se šířila s nebývalou rychlostí. Zájem o zboží byl obrovský, byť se z počátku nejednalo o tak čistý a bílý porcelán jako z Číny, ale s každým výpalem se produkce zkvalitňovala. Dozvědět se cokoli o tom, jak se podařilo najít ten pravý způsob výroby se snažilo hned několik lidí. Střežené tajemství se jim ale nepodařilo získat. Jedním z těch, kdo vášnivě obdivoval porcelán byl i císař Karel VI. a proto vydal tajný rozkaz dvorské vojenské radě, která vyslala svého agenta. Tím agentem byl Claudius Innocentius du Paquier. Sám se zajímal o technologii a studoval všechnu dostupnou literaturu o porcelánu. Současně s tím pracoval svými diplomatickými cestami i sám císař. Ke dvoru Augusta II. Silného jmenoval nového vyslance, kterým byl hrabě Damian Hugo von Virmont. Ten se zákulisními cestami na dvoře dozvěděl další podrobnosti, ale zejména se seznamoval s řadou osob. Jedním z nich byl i emailér a pozlacovač Christoph Conrad Hunger. O něm však bude ještě později řeč.

Trvalo to dlouho, ale v roce 1718 se Paquieru podařilo tajemství výroby získat od H. Tiemanna, nevlastního bratra Böttgera, který mu dodal kompletní plány vypalovacích pecí a detaily výroby. Získal rovněž nejdůležitější osobu výroby a tím byl Samuel Stölzel, vrchní mistr a arkanista míšeňské porcelánky. Ve své době byl považován za chemika, protože pracoval s ingrediencemi při výrobě podobným způsobem. Výraz arkanista však vychází z latinského Arcanum – hluboké tajemství. V porcelánce byl zodpovědný za zásobování surovin a dohled nad přípravou keramické hmoty pro výrobu. Za tuto práci dostával 150 zlatých ročně. Paquier mu nabídl 1.000 zlatých ročně, vlastní byt, ekvipáž a další výhody. Stölzel nabídku přijal, ale nejen z finančních důvodů. Za jeho rozhodnutím byly také osobní důvody, jeho žena byla těhotná. Nejprve pomohl připravit návrh nové továrny ve Vídni, kam nakonec uprchl 5. ledna 1719, rozhodně neutíkal do nejistoty.

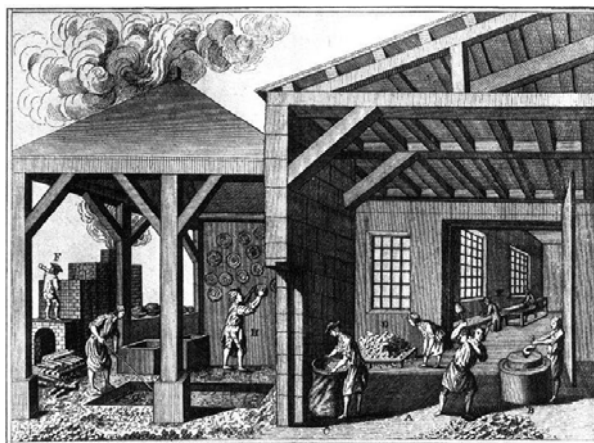
Když se August II. Silný dozvěděl o vyrazení tajemství, přestože byl velmi rozezlen, nemohl nijak zasáhnout. Špión a zrádci se usadili ve Vídni, kde jim Karel VI., který udělil povolení k založení porcelánky. Karel VI. byl císařem říše římské a August jako saský kurfiřt byl jedním z jeho volitelů. Rozhněvat tak mocného panovníka si nemohl dovolit, navíc polským králem se v roce 1697 stal právě díky podpoře císaře Karla VI. Jakýmkoliv zásahem by ztratil daleko víc. Dlouho předem byla totiž domluvena svatba jeho syna Augusta s císařovou neteří Marií Josefou, která se konala 20. srpna 1719 ve Vídni. Tímto sňatkem totiž plánoval získat lepší pozici v případné následnictví po Habsburcích ve válce o rakouské dědictví.

To však neznamenalo, že by se o novou vídeňskou porcelánku nezajímal. Pověřil sekretáře polského vyslance ve Vídni Christiana Anackera, aby továrnu pečlivě pozoroval a případné poznatky předával přímo do jeho rukou.

Vídeňský dvůr měl velký zájem na zřízení porcelánky, protože, stejně jako ostatní evropská šlechta kupoval stovky kusů porcelánu z Číny a vlastní výrobou by zůstal kapitál nejen doma, ale navíc by bylo možné získat peníze prodejem porcelánu jiným zájemcům.

Císař Karel VI. byl velice spokojený s výsledkem celé akce a 27. května 1718 vydal dekret o zřízení porcelánové manufaktury a udělil Paquieru a jeho společníkům výsadní privilegium na dobu 25 let k monopolní výrobě porcelánu v celé monarchii.

Porcelánka ve Vídni začala s 10 zaměstnanci. Jedním z nich byl malíř i Johann Gregorius Höroldt. Paquier ale nebyl dobrým hospodářem, často dlužil výplaty a obchod nerozuměl. Nutno dodat, že v roce 1718 skončila šestá rakousko-turecká válka, ale různé bitvy a střety probíhaly až do roku 1791. V době války měl císař a šlechta jiné zájmy než o křehký porcelán a prodej váznul. Tehdy zasáhl Anacker, který přiměl Stölzela, aby se vrátil do Míšeň, kde mu slíbili amnestii za jeho dřívější útěk a vyrazení tajemství.

Dobová rytina Saské porcelánové manufaktury, asi rok 1760

Malírna porcelánu císařské továrny na porcelán ve Vídni skica provedená olejem Friedricha Reinholda z roku 1830

<< dochovaná skica pro výzdobu vázy, Wien, 1725
< Höroldtova práce z vídeňského období

Stöllzel uprchl z Vídně 7. dubna 1720 a vzal sebou i Höroldta, který si mezitím získal ve Vídni značnou oblibu pro svoje malby na porcelán. Anacker mu dokonce dal peníze na cestu. Aby si Stöllzel ulehčil i přes slib omilostnění svoji pozici, poškodil vypalovací pece a zničil už hotový porcelán. Jen ve zboží způsobil škodu 15.000 zl. Navíc si odnesl sebou do Míšně receptury na barvení porcelánu. Císař Karel VI. byl ve stejné situaci, jako před dvěma roky saský kurfiřt August. Nemohl podniknout žádné kroky proti uprchlíkům. Zkrátka panovníci raději mlčeli a nositelé svá tajemství. Aby toho nebylo málo, utekl z porcelánky ve stejné době i Christoph Conrad Hunger, tentokrát do Benátek, kde se podílel na založení další porcelánky. Za svého života pak ještě prošel řadou jiných míst.

Všichni ti přeběhlíci začaly postupně šířit tajemství výroby porcelánu, které přestávalo být tajemstvím a výrobě se začal věnovat téměř každý. V roce 1726 byla otevřena první porcelánka ve Švédsku, 1740 ve Francii, 1744 v Rusku a v roce 1751 v Anglii. Do roku 1794 bylo v provozu již 36 porcelánek po celé Evropě. Produkce porcelánu a rozšíření i do dalších míst prakticky zastavily dovoz klasického čínského porcelánu z Asie. Zmizely však i čínské motivy a prosazovaly se domácí vzory.

Abychom však nezapomněli na Paquier. Po útěku byly jeho společníci okamžitě vyškrtnuti z privilegia uděleného císařem a přes škodu, kterou mu Stöllzel způsobil pracovala porcelánka dál. I přes různé pomoci města Vídně a dvora bylo jeho hospodaření mizerné. Dokonce byla uspořádána loterie, kde mohli výherci získat porcelánové zboží a továrna loterií získala částečnou hotovost, ale ani loterie nebyla záchranou podniku. Během let uvažoval Paquier o přestěhování továrny do Pasova či Norimberka, ale nikdy to neudělal. Blížila se doba vypršení monopolu a dluhy dosáhly 45.459 zlatých. Nezbylo mu nic jiného než nabídnout továrnu k prodeji. Jenže i přes špatné hospodaření císařovna Marie Terezie nechťela, aby podnik získal kdokoli. Proto souhlasila s tím, aby státní pokladna vykoupila podnik za cenu 55.000 zl. a den podpisu kupní smlouvy 10. května 1744 vydala dekret, kterým byla zřízena státní porcelánka K. k. Wiener Porzellanfabrik a Paquier zde byl jmenován ředitelem. Ten se ale s novou rolí a zejména s postupy státní byrokracie nesžil a koncem roku požádal o penzionování. Továrna byla nakonec uzavřena v roce 1864 a později byla obnovena soukromými podnikateli.

S oním rozšířením porcelánek po Evropě vznikl další problém a to potřeba odlišovat výrobky jednotlivých továren. Jako první začala značení používat Míšeň. Původně šlo o značku složenou z počátečních písmen AR – Augustus Rex, ale 8. listopadu 1722 byla zavedena nová a jednodušší značka v podobě dvou zkrýžených mečů. Autorem byl první inspektor továrny Johann Melchior Steinbrück. Tento znak se používá dodnes a je nejdéle a nepřetržitě používanou obchodní značkou na světě.

Johann M. Steinbrück (1673-1723)

Okamžikem kdy tajemství výroby porcelánu opustilo hrad Albrechtsburg vznikl problém se surovinami. Vídeň tajně dovážela kaolín ze Sask, ale hledala i nová ložiska kvalitního kaolinu. Ta jsou kromě oblastí v německých zemích Sasko, Durynsko a Bavorsko zejména v západních Čechách. Sedlecký kaolín označený jako „Sedlec la“ byl dokonce v roce 1924 vyhlášen mezinárodním standardem pro kaolín. V dalších letech byla objevena menší ložiska na Plzeňsku, Třeboňsku a v dalších místech např. u Znojma.

Již od druhé poloviny 18. století byla snaha otevřít nové porcelánky přímo v blízkosti ložisek, aby se tak snížily náklady na dovoz. Jenže erár neměl v úmyslu pustit výrobu porcelánu ze svých rukou a z dohledu ve Vídni a proto všechny žádosti zamítl. První pokusy pocházejí z roku 1789 kdy v Hájích u Horního

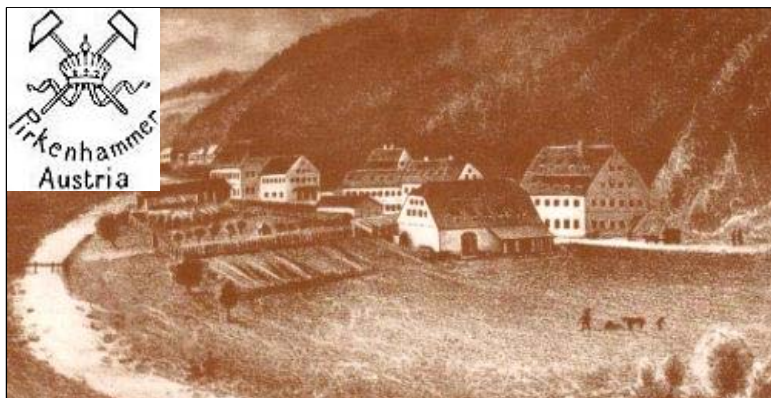

Slavkova chtěl F. Habertitzel a Jakub Just začít vyrábět svůj porcelán. Náhodně objevili bílou hlínu v Javorné a po jejím ověření se ukázalo, že je nadmíru vhodná pro porcelán. Neměli však dost financí na zahájení výroby a jejich obchod se rozpadl i z důvodu zamítnutí jejich žádosti o povolení výroby dvorní komerční komisí.

První povolení k zahájení výroby na území Čech získali důlní mistr Jan Jiří Paulus společně s Janem Reumannem a Janem Pöschlem a to v roce 1793. Jenže podnikání jim moc nešlo a už v roce 1800 prodávají celý podnik Luise Greinerové. Továrnu řídil od roku 1803 její zeť, lékař Jan Jiří Lippert, který v roce 1808 přijímá za společníka důlního mistra Václava Haase. Porcelánka tak vstupuje na trh pod novým názvem firmy Lippert & Haas. Teprve nyní se podařilo výrobu zkvalitnit a hlavně zhodnotit. Továrna přestala napodobovat míšeňské vzory a začala s vlastními tvary a dekory v moderní empírové podobě. Do té doby však porcelánka působila jen za základě povolení bez uděleného privilegia k výrobě. To získali majitelé až v roce 1812 kdy se změnil postoj Vídně k výrobě jinde. Bylo to ale v období krize a vrcholu napoleonských válek a rozvoj továrny začal naplno až po roce 1817. Po smrti Václava Haase převzal podnik jeho syn August, který ji vedl až do roku 1867. Tehdy předal vedení továrny svému synovi Jiřímu Haasemu a svému synovci Janu Baptistu Čížkovi. Vznikla tak dodnes světoznámá značka Haas & Čížek. Továrna se v roce 1932 přeměnila na akciovou společnost, kterou byla až do roku 1945, kdy byla znárodněna.

Tovární značky z let 1808 a 1820

< Pohled na továrnu v Březové (Pirkenhammer) z roku 1830 v rohu pak tovární značka do roku 1918

O rok později než v Horním Slavkově byla založena další porcelánka v Klášterci nad Ohří, patřící hraběti Thunovi. V roce 1803 následovalo založení továrny v Březové a Kysiblu v Lokti byla otevřena továrna v roce 1815. Další porcelánkou byla až ta chodovská, které bylo uděleno povolení k výrobě porcelánu v roce 1835.

Rozvoj výroby porcelánu si šel zcela jistě svoji cestou a postupně vznikala a zanikala celá řada továren. Každopádně v Čechách díky ložiskům velmi dobrého kaolínu vznikla celá řada továren, která začala úspěšně vyvážet do celého světa.

O každé z oněch porcelánových manufaktur, pozdějších velkotováren, by se dal napsat samostatný příběh a jistě se někdy k některé z nich ve věstníku dostaneme. Dnes se blíže zaměříme na firmu poměrně mladou, o které doposud nebylo v tomto příběhu zmínky, která sídlila v Nové Roli. Přesto ještě na chvilku odbočíme do Role Staré.

Na březích řeky Rolavy leží osady Stará a Nová Role, obě známé již ve 12. století, ale zřejmě již staří Slované dali místu jméno v 7. století. V obci Stará Role byla v říjnu 1810 založena továrna na kameninu Benediktem Haßlacherem. V roce 1824 jí získal pražský obchodník Augustin Nowotny, který zaměstnával přes 100 dělníků. Právě on změnil v roce 1836 koncepci továrny a začal vyrábět porcelán. Po něm nastoupil syn Emanuel Nowotny, který továrnu dále rozšiřoval a se značkou starorolského porcelánu úspěšně obchodoval, čímž dal práci přes 800 dělníkům. Krize po roce 1873 však zasáhla i tuto továrnu a firma se ocitla v úpadku. V roce 1884 jí kupuje v dražbě pražský bankéř Moritz Zdekauer a do značky se dostává jeho monogram MZ. Továrna v následujících letech úspěšně exportuje zboží do Ameriky a holandských kolonií. V roce 1910 kupuje továrnu německý koncern C. M. Hutschenreuther z bavorského Hohenbergu a zakládá firmu s názvem

„Altrohlauser Porzellan-Fabriken Moritz Zdekauer Nachfolgerin Porzellanfabrik C. M. Hutschenreuther, Ges. m. b. H. s kapitálem 500.000 K a 30. května 1922 se firma přeměnila na Starorolské továrny na porcelán akc. spol., při změně dosáhl kapitál firmy už 15.000.000 Kč, ale k této firmě se vrátíme ještě v některém z příštích věstníků.

Nedaleká Nová Role byla od roku 1278 v majetku řádu Křižovníků s červenou hvězdou. Od 13. století se zde usídlují němečtí kolonizátoři protože ves ležela na obchodní cestě z Lokte směrem na Nejdek a dál do Saska. Zasluhou Němců byla zahájena dolování cínu v údolí Rolavy s jejich vlastní správou celé obce. Toto právo jim udělil Václav II., za jeho nástupce, Václava III. se v roce 1310 stala ves lenním majetkem českých králů. V letech 1554-1622 patřila vesnice rodu Šliků a poté až do roku 1848 Nosticům.

Od roku 1781 se začal rozvíjet zdejší průmysl, hlavně tkalcovství, řezbářství a košíkářství. Obnovením starých hornických tradic na Karlovarsku došlo při průzkumech k důležitému objevu. Středověká těžba cínu a stříbra byla již staletí ukončená pro vyčerpání žil, ale začalo se s objevováním hnědého uhlí a zejména byla objevena ložiska vysoce jakostního kaolínu. V Nové Roli tak byl otevřen kaolínový důl a bývalý mlýn byl přestavěn na plavírnu kaolínu s mlýnem. Hlavní ložisko bylo v nedalekých Božičanech. Významnou událostí bylo otevření dráhy Chodov-Nejdek ke kterému došlo 2. října 1881 nejprve pro nákladní a od 20. prosince 1881 také pro osobní dopravu. Trať o délce 7,641 km provozovala nejprve Rakouská společnost místních drah a od roku 1897 Eisenbahn Karlsbad-Johanngeorgenstadt, která trať převzala a otevřela stanice Stará Role a Nová Role. To umožnilo další rozvoj zdejšího průmyslu a lepší a hlavně rychlejší obchod jak surovinami tak hotovými výrobky, zejména pro zdejší porcelánky a nejen ty.

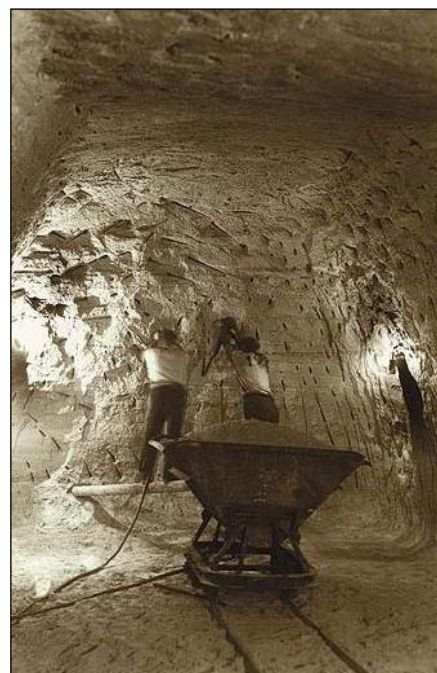
Kaolínové ložisko s plavírnou ve Staré Roli patřící Viktoru Gottlovi získala v roce 1914 firma Sedlecké kaolínové závody, akc. spol. založená 16. 5. 1899. Ta vlastnila nejen ložiska, ale v okolí měla přes 22 různých závodů včetně plavíren kaolínu. Tu nejvýznamnější v Božičanech, ale měla firma Karlsbader Kaolin-Elektro-Osmose A.-G. Nedaleký důl pojmenovaný Osmosa založil dr. Gustav Linnartz a do firmy ho vložil v roce 1914. Všechny zmíněné firmy byly obchodně úzce propojené, protože se vzájemně potřebovaly ke své produkci. Každá sice patřila jiným majitelům, ale doly se neobešly bez plavíren a ty zase bez porcelánek.

Fotografie z kaolínového dolu Osmosa, asi kolem roku 1935 > Ochranná známka sedleckého kaolínu registrovaná již 11. listopadu 1892

B406 - Akcie Starorolské továrny na porcelán a. s. z 30. 5. 1922 na 500 Kč

První světová válka znamenala útlum těžby kaolínu i výroby porcelánu. Společně s tím klesal i výdělek těm, kteří mohli pracovat a výrazně se zhoršovala sociální situace. Vrchol nastal v zimě 1917 kdy zemřelo několik lidí hladem a zimou. O to větší byla poválečná výroba, kdy nastal doslova hlad po krásném zboží a produkce porcelánek rozvinula bohatou škálu dekorů a modelů. Nastoupilo styl art deco.

Pro dělníky z Nové Role byla zatím hlavním zdrojem obživy práce v uhelných a kaolínových dolech, velkou část dělníků potřebovala nedaleká Nydecká česárna vlny a přádelna a porcelánky ve Staré Roli, Chodově a v blízkém okolí. Pro všechny to znamenalo dojíždět do vzdálenějších míst, ale zase za jistou obživou. Všichni proto s nadšením uvítali rozhodnutí o založení nové továrny na porcelán přímo v Nové Roli.

V roce 1919 založil Ludvík Redlich z Hustopeče a Samuel Beran z Brna firmu „Bohemia“, Karlsbader keramische Werke, Gesellschaft m. b. H. s kapitálem 400.000 Kč. Přínosem byl do majetku firmy vložen pozemek v Roli v ceně 50.000 Kč. Tito dva velkopřemyslníci z Moravy byli ve spojení s Pražskou úvěrní bankou a jako prozíraví obchodníci využili poválečného zájmu. V létě 1920 byla zahájena stavba budov a začátkem roku 1921 byly všechny stavby dokončeny. Instalované stroje měly celkem výkon 300 HP. Jenže se nedostávalo peněz na zahájení výroby.

Bylo potřeba získat nový kapitál a Pražská úvěrní banka již neměla zájem se podílet na tak velké investici a proto do hry vstoupila Česká banka Union. Došlo k dohodě o změně právní formy na akciovou společnost. Usnesením z 25. července 1921 došlo k přeměně firmy na Bohemia keramické závody akc. spol. se základním kapitálem ve výši 10.000.000 Kč rozděleným na 50.000 akcií po 200 Kč. Ve správní radě zasedli lidé spojení s koncernem obou bank, např. generální ředitel Mewy Josef Oplatek nebo člen ředitelstva Leo Popper. Nově získaný kapitál umožnil rozvoj továrny a přijetí 600 dělníků.

Dobový pohled na továrnu Bohemia v Nové Roli, 1928

B360 – 25 akcií firmy BOHEMIA keramické závody akc. spol., zakladatelská emise 25. 7. 1921 na 5.000 Kč, lícová a rubová strana pláště

Továrna měla hned od počátku problémy dostat své zboží na trh. Nikoli svým položením, stála kousek od železniční trati, ale obchodní zástupci museli přesvědčit zákazníky zcela novou obchodní značkou a také byl problém na začátku s přijetím schopných umělců a designérů. Dostavila se řada neúspěchů a období rychlé poválečné konjunktury se začalo zpomalovat, trh byl nasycen. Bankéři, kteří dali kapitál do firmy uvažovali podle svého zájmu, chtěli zpět své peníze. Firma se ocitla ve ztrátě a bylo nutné provést konsolidaci obchodní bilance. Valná hromada konaná 30. dubna 1923 rozhodla o snížení kapitálu na pouhých 500.000 Kč tím, že z dvaceti starých byla vytvořena jedna nová akcie. Současně byl zvýšen kapitál na 6.000.000 Kč vydáním 27.500 nových akcií po 200 Kč. Na tomto zvýšení se částečně ještě podílela Česká banka Union, ale významný podíl získal bankovní dům Petschek a spol., který do roku 1938 vlastnil celou polovinu akcií.

Z uvedeného zvýšení byla část akcií nabídnuta někomu, kdo výrobě porcelánu rozuměl a byl schopen zajistit továrně kvalitní výrobní program a zejména obchodní odbyt. Tou osobou byl

Ukázky porcelánových servisů z továrny Bohemia z 20. a 30. let 20. století.

Dr. Philipp Rosenthal (1855-1937)

Váza s krystalickou glazurou (1935)

tajný rada Dr. Ing. h.c. Philipp Rosenthal, který se ujal nejen podílu ve firmě, ale také jako předseda správní rady řízení firmy. Ten zde zajistil výrobu prvotřídního porcelánu podobného tomu co vyráběl ve své Porzellanfabrik Ph. Rosenthal & Co. A.G. v Selbu. Nikdy však nezačlenil firmu přímo do sféry svého vlivu a ani neuzavřel licenční smlouvu na výrobu v Nové Roli. Zkrátka využil dočasně volné kapacity továrny, pomohl jí na nohy, ale trvalý zájem o ní neměl. V pozdější době své akcie prodal.

Továrna vyráběla hlavně jídelní i nápojové soupravy, hotelový porcelán i luxusní dekorativní zboží. Při reorganizaci bylo propuštěno okolo stovky dělníků a továrna trvale zaměstnávala asi 450 osob. V továrně byla zavedena tuhá kázeň a vysoké nároky na kvalitu práce. Bohemia se během několika málo let zařadila k nejlepším porcelánkám na Karlovarsku a to i díky Heinrichu Hechtfischerovi, kterého si sebou Rosenthal přivedl v roce 1923. Právě on přišel na speciální tzv. krystalickou glazuru. Ta připomínala svými krystalickými květy podobu starého čínského porcelánu se svými prasklinkami. Export do celého světa byl zaručen, ale Hechtfischer byl jediný kdo znal výrobní postup, který nechtěl prozradit. Byl jmenován technickým ředitelem a v porcelánce zůstal.

Rosenthal úspěšně realizoval rozvojový program, který umožnil podstatné zvýšení tržeb s technickým zhodnocením výrobních možností. V roce 1929 vedení firmy opustil. Ve stejném roce začala světová hospodářská krize, která přinesla stagnaci nejen vzhledem továren. Výroba bytového a hotelového porcelánu byla částečně nahrazena výrobou porcelánu technického, ale i tak došlo k útlumu výroby a v roce 1933 došlo dokonce pro naprostý nedostatek práce načas k propuštění zaměstnanců, kteří byli po čase znovu přijímáni, ale bez zachování nároků z předchozího pracovního poměru. Firma dosáhla v tomto roce ztráty 4.029.895 Kč. Proto valná hromada 28. června 1934 přistoupila k vyrovnání bilance snížením kapitálu na 2.000.000 Kč redukcí počtu akcií v poměru 3:1. Ke stejnému kroku došlo ještě jednou po valné hromadě dne 24. června 1937, kterou byl snížen kapitál na 1.000.000 Kč redukcí v poměru 2:1, takže bylo vydáno jen 5.000 akcií po 200 Kč. Následně mělo dojít k opětovnému zvýšení na 4.000.000 Kč, ale to se už nestalo. Ještě v letech 1937-1938 vyráběla továrna jen na 40 až 45 % své kapacity.

Nová Role byla obcí s téměř výlučně německým obyvatelstvem a tak se nelze divit, že krize a dění v sousedním Německu předurčilo výsledek voleb v roce 1935. Henleinova Sudetoněmecká vlastenecká fronta získala v Nové Roli 58,57% hlasů, následována byla Německou sociálně demokratickou stranou dělnickou (DSAP) s 29,60% hlasy a třetí byla KSČ s výsledkem 6,23%. Další osudy Nové Role jdou již ruku v ruce s našimi národními dějinami. V říjnu 1938 bylo odstoupeno pohraničí Německu, které vytvořilo Říšskou župu Sudety. Z Nové Role, která byla obsazena 3. října se vystěhovalo 28 českých rodin, které nechtěli zůstat a museli se vystěhovat do českého vnitrozemí jako tisíce jiných.

Továrna Bohemia se dostala do tíživé situace. Češi továrnu opustili, velcí akcionáři seděli v Praze a měli docela jiné starosti a tak továrna doslova spadla Němcům do klína. Nešlo jen tak o ledajaké Němce, zájem o továrnu měl přímo Ochraný oddíl, tedy SS.

Ochraný oddíl - Schutzstaffel (SS) byla ozbrojená složka NSDAP. Původně osobní stráž pro Adolfa Hitlera, která si po jeho nástupu k moci postupně vytvořila svoji finanční základnu arizací židovských firem, buď jejich zabavením, pokud majitele byli deportováni do koncentračních táborů a nebo zabráním tzv. opuštěného majetku, když majitelé utekli. Jednalo se o stovky firem a proto vznikl při velení jednotek Hlavní úřad pro hospodářství (SS-Wirtschafts-Verwaltungshauptamt), který využíval stávajících firem a zakládal nové.

Jednotky SS od 31. března 1935 převzaly řízení koncentračních táborů a začaly tvrdě využívat vězňů k práci ve svých podnicích. V roce 1935 založila SS v Allachu u Mnichova firmu Porzellan-Manufaktur Allach-München GmbH. O rok později byla výroba přesunuta do nových prostor, kde pracovali vězni z blízkého koncentračního tábora Dachau.

Původně jen dočasná výroba byla po roce 1940 rozšířena pro výrobu např. jídelního porcelánu pro armádu. Továrna Allach vyráběla hlavně dekorativní porcelán s nacistickou tematikou a nebo figurky rolníků, vojáků, zvířat apod. Důraz byl kladen za reprezentaci režimu, který považoval porcelán za vrchol své kultury a umění jako dary. Himmler byl posedlý mysticismem. Jeho ideou bylo, aby porcelán z Allachu měl doma každý Němec. Různé ozdobné předměty dostávaly i manželky mrtvých vojáků.

Formálně muselo dát souhlas SS k získání podniku říšské ministerstvo hospodářství, ale jen výjimečně tomu tak nebylo. Např. pokud o podnik měl zájem někdo jiný z řad nacistů nebo průmyslníků jako Krupp, Thyssen apod.

Jednou z takových firem, o kterou měli Němci velký zájem byla Bohemia. Její výrobky byly známy díky oné krystalické glazuře, kterou vymyslel Heinrich Hechtfischer. Ten se mezitím stal v Sudetech jedním z hlavních nacistů a členem SS. Jako technický ředitel byl jediný vedoucí manažer, který zůstal v továrně když do Nové Role přišli 3. října 1938 Němci a stal se dočasným správcem továrny spolu s Hermannem Weisslederem, který pracoval u Rosenthala v továrně Markttredwitz.

Novým vládním prezidentem byli oba 3. prosince 1938 v Karlových Varech jmenováni trvale správci podniku a později se stali členy správní rady. Porcelánka Allach požádala ministerstvo hospodářství o povolení převzít továrnu Bohemia ještě před připojením Sudet k říši a ministr Walter Funk obřadem souhlas podepsal. Nyní ale bylo třeba vyřešit právní otázku, zda je Bohemia židovský podnik či ho lze považovat za firmu opuštěnou vlastníky a hlavně za jakou částku jí bude možné odkoupit, pokud nepůjde arizovat.

< Tovární značka Allach s runami (1936) a upravená značka Bohemie (1942), nad nimi váza z Allachu

E5636 – Akcie firmy „Bohemia“ Keramische Werke A.G. vydaná v lednu 1941 na 1.000 RM v počtu 500 ks, tisk Jos. Löschau, Krásná Lípa

Přestože Němci na svém území zabírali jeden podnik za druhým a podobně se chovali i v Sudetech, přece jen museli ještě postupovat opatrně. Věděli že většinu akcií ovládá židovský kapitál, ale přece jen šlo stále o občany jiného státu a vůči světu nešlo jen tak zabrat podnik, který patřil cizincům. Podle nařízení Hermanna Göringa z 12. listopadu 1938 byly přijaty podmínky, které zjednodušovaly celý proces převzetí, i tak v tomto případě šlo vše značně opatrně.

Převzetí Bohemie bylo možné učinit jen odkoupením stávajícího podniku. Za financování akvizic a případné arizace byla zodpovědná Dresdner Bank. Porcelánka Allach si nechala vypracovat od Dresdner Bank a Deutsche Bank dva znalecké posudky oceňující Bohemii. Banky měly, ale také vlastní zájmy na podniku. Připomeňme si, že velkým akcionářem byla kromě bankovního domu Petschek a spol. také Česka banka Union. Po odstoupení Sudet banka prodala všech svých 23 poboček na tomto území Deutsche Bank, která zároveň získala významný podíl na kapitálu Unionky. Deutsche Bank se převzetím pobočky v Karlových Varech stala zároveň věřitelem Bohemie z titulu poskytnutých úvěrů a současně začala vystupovat jako akcionář Bohemie. V jejím zájmu nebylo vytvoření ztráty za prodej podniku, na druhou stranu musela jít na ruku Berlínu. Banky předložily své posudky s představou o prodejní ceně ve výši 850.000 RM. Kancelář hlavního úřadu SS pro hospodářství rozhodla, že kupní cena nesmí převýšit bilanční hodnotu firmy, která v té době činila asi 1.200.000 RM, to však byl interní dokument. Posudek oceňoval firmu na 70 % reálné hodnoty, přesto se podařilo zástupci porcelánky Allach vyjednat snížení cenové představy bank na 650.000 RM a usiloval ještě o větší snížení ceny, což se mu už nepodařilo.

Deutsche Bank začala vystupovat při jednání jako jediný vlastník Bohemie, ale ve skutečnosti měla v držení asi 38 % akcií. Hlavní podíl 50 % byl v majetku bankovního domu Petschek a spol., který vstoupil do likvidace. Zdánlivě bylo možné od likvidátorů koupit tyto akcie za zlomek ceny, ale tato možnost byla ztížena uzavřenou úvěrovou smlouvou. Česká banka Union poskytovala Bohemii úvěr, za který ručila Petschkova banka 50 % jistinou, která odpovídala asi 40 % podílu na Bohemii. Deutsche Bank měla z Berlína poskytnutou garanci, která dorovnávala 50 % všech ztrát vzniklých při přebírání akvizic, ale současně se říšské ministerstvo hospodářství snažilo deficity banky v souvislosti s aktivitami v Sudetech držet v co nejnižší možné míře.

Zástupce Allachu mohl uzavřít rychlou dohodu jen s Deutsche Bank a převzít jejich podíl za 325.000 RM, ale podíl od Petschků stále nebylo možné rozumně odkoupit. To pro kupce znamenalo riziko, že by cena podílu mohla i stoupat. Aby se tomu zabránilo byl zvolen jiný postup. Akcie Bohemie nekoupí od Deutsche Bank Allach přímo, ale odkoupí je bankovní dům Petschek a spol., čímž se celý podíl koncentruje. Němci vyvíjeli tlak, aby likvidace banky proběhla co nejdříve a kalkulovali se s tím, že následný prodej do rukou Allachu bude proveden co nejrychleji a co nejvýhodněji. Vzhledem k tomu, že Allach byl vlastněn přímo SS a dohled nad likvidací banky provádělo Gestapo podřízené Hlavnímu úřadu říšské bezpečnosti Heinricha Himmlera bylo nasnadě, že bude vydán okamžitý pokyn k provedení. Deutsche Bank se zavázala, že akcie Bohemie prodá Petschkově bance za stejných podmínek jako sjednala v Allašskou továrnu. Situaci s uzavřením konečné smlouvy za výhodnějších podmínek napomohl ještě čas, který mezitím uběhl.

Oswald Pohl (1892-1951), náčelník hlavní kanceláře pro správu a hospodářství SS, podepsaný na akci Bohemie jako předseda dozorčí rady

Heinrich Himmler (1900-1945)

Walter Funk (1890-1960)

Firma Bohemia musela přizpůsobit stanovy německému právu, jmenovat statutární orgány a vytvořit výchozí bilanci v říšských markách. Valná hromada 30. června 1939 přijala nové znění stanov a jmenovala správní a dozorčí radu. V té zasedl jako předseda SS Gruppenführer Oswald Pohl šéf hlavního úřadu pro správu a hospodářství jednotek SS.

Jednání se vlekla, ale 7. května 1940 byla konečně uzavřena kupní smlouva firmou Allach a Bankovním domem Petschek a spol. v likvidaci. Kupní cena zněla na 400.000 RM za celou Bohemii. Za základ ceny byla vzata obchodní bilance za rok 1939 vytvořená 3. dubna 1940 s přihlédnutím k rokům 1937-1938, kdy produkce továrny byla sotva na polovině. Banky do svých posudků totiž zanesly riziko odbytových problémů Bohemie na území „staré říše“, tedy původního Německa bez územních zisků Rakouska a Sudet. To se ale nepotvrdilo ba právě naopak. Bohemia začala dostávat nové zakázky pro armádu a oproti odhadu výrobky v Německu rychle získali ohlas svojí kvalitou. V době uzavření kupní smlouvy

v květnu 1940 byla továrna plně vytížena zakázkami až do konce roku 1940 a produkce v dalších měsících stoupala.

Původní bilanční hodnota byla 1.200.000 RM, nově byla uměle snížena na 900.000 RM. Petschkova banka odkoupila podíl Deutsche Bank za 325.000 RM a všechny akcie měla prodat za 650.000 RM. Výsledně tak Němci získali Bohemii za třetinu reálné hodnoty a i vzhledem k jejich vlastním posudkům byla továrna koupena za 44,44% ceny. Kromě toho vykazala Bohemia v období od ledna do května 1940 přírůstek na konto ve výši 150.000 RM, které v bilanci nebyly zohledněny.

Ještě v den podpisu smlouvy jí schválilo i Gestapo. Ministr hospodářství Walter Funk následně schválil 7. června 1940 prodej a současně byl vydán i pokyn ministerstva financí s převodem peněz. Po schválení všech transakcí byla k 30. říjnu 1940 schválena nová bilance na základě které byl ustaven kapitál Bohemie na 500.000 RM rozdělený na 500 akcií na majitele po 1.000 RM. Nová emise akcií byla vydána v lednu 1941 a byla vyhlášena výměna za staré akcie. Díky snižování kapitálu v roce 1937, resp. prováděné v září 1938 bylo usnadněno dohledání původních akcií. Do května 1941 se Němcům podařilo získat 4.350 kusů, které byly vyměněny v poměru 10:1 v termínu do 31. srpna 1941. Pohl nařídil, že se musí ještě podařit dohledat zbylé akcie. Šlo většinou o židovské majitele a jednotlivé akcie se velmi těžko soustřeďovali. Akcie, které se do konce srpna nepodařilo získat byly prohlášeny za neplatné. Díky soupisu zabaveného židovského majetku se podařilo Dresdner Bank ještě do 31. prosince 1943 dohledat několik akcií, takže k tomuto datu ovládla Allach celkem 446 kusů akcií t.j. 89,20% kapitálu firmy. Za ostatní zneplatněné akcie byla uložena u okresního soudu v Lokti částka 600 RM.

Ukázky porcelánových značek používaných na kusech vyráběných pro armádu a potřeby SS. Kombinace s původní značkou Bohemia se lvelem byla od roku 1941 nahrazena runami ze značky továrny v Allachu

Dělník vyrábějící talíř při ručním opracování >

Dílna s polotovary pro další zpracování před výpalem porcelánu >>

práci byly z počátku využity Francouzi, ale brzo je vystřídali sovětské váleční zajatci. V červenci 1943 bylo v táboře 265 vězňů, na podzim jich bylo přes 400. Později zde bylo umístěno asi 600 žen a 100 mužů. Pracovní režim vězeňkyň i vězňů byl velmi tvrdý. Nedostatek jídla, těžká práce, šikanování, tresty a špatná zdravotní péče každého z nich oslabily. Nevýkonní vězni byli odesíláni zpět do kmenového tábora, tím se v Nové Roli vykazovala

Ozdobný talíř se vzorem Julfest, 1942

nižší úmrtnost, což vymyslel Hechtfisher. Vyčerpaní a nevyčísitelně nemocní byli vráceni do Ravensbrücku a Flossenbürgu a tam odstraněni. Mateřský koncentrační tábor posílal v pravidelných intervalech asi 30 lidí měsíčně jako výměnu za vrácené vězně. Vzhledem ke kapacitě tábora kolem 600 osob zde umíralo až 6% osob, ale oficiálně podle záznamů téměř nikdo.

V letech 1940-1945 byl v porcelánu Bohemia vyráběn převážně barokní reliéfní tvar č. 560 bílý, festonový tvar Windsor a hladký Regent v odstínu slonové kosti. V plném obsazení pracovalo 16 pecí kde se vypálilo až 432.000 kusů porcelánu za měsíc. Mimo to se zde vyráběly válečné soupravy pro Wehrmacht, jídelní soupravy se znakem SS. Smutně proslulé byly talíře s plastickým vzorem a velkým dekorem tzv. Julfest, které nebyly točeny na kruhu ale vylévány do třídičných forem. Byly expedovány v černých krabicích. Dostávaly je spolu s úmrtním oznámením rodiny německých vojáků. V poschodí budovy bílého skladu bylo zvláštní pracoviště, kde byly vyráběny součásti pro válečné potřeby. Od začátku roku 1944 se totiž omezila výroba porcelánu asi na dvě třetiny dřívější produkce a ostatní dělníci pracovali na

montování elektrosoučástek pro firmu Messerschmitt A.-G.. Šlo o montáž řídicích leteckých pultů stíhaček. Tuto výrobu si vymínilo Göringovo říšské ministerstvo letectví za souhlas se zřízením tábora a využití vězňů.

Nejtěžší období pro vězně tábora v Nové Roli nadešlo v dubnu 1945. Němci sem převezli vězně, které převáželi z Německa, ale pro poškození trati v Karlových Varech sem umístili až dva tisíce vězňů. Situace byla neúnosná a tak došlo na pochody smrti. První transport vězňů z Nové Role vyšel v noci z 19. na 20. dubna 1945. Druhý transport žen, které byly v táboře byl vypraven opět v noci z 22. na 23. dubna 1945. Po obou z nich zůstalo ležet během pochodu přes 500 mrtvých. Některým vězňům se podařilo utéct a zachránit si tak život. Nemocní či neschopní transportu byli zastřeleni. Část z nich byla spalena v Karlových Varech, ostatní byli pohřbeni v masovém hrobě.

Rudá armáda dorazila do Nové Role 11. května 1945. Koncentrační tábor začal sloužit dál, ale v trochu jiné roli. Byly zde zadržovány zatčení příslušníci SS, SA a NSDAP v celkovém počtu asi 700 lidí. Ještě v roce 1946 zde byl sběrný tábor pro odsun Němců. Tábor byl zrušen až koncem roku 1947, dřevěné stavby byly využity na topení a poslední objekty byly demolovány v roce 1960. Poté byla na tomto místě dlouhé roky skládka.

Z výpovědi svědků, kteří přežili pochody smrti byla sestavena zpráva na základě které přijela 28. června 1945 do Nové Role mezinárodní vyšetřovací komise, která byla přítomna otevření hromadného hrobu v prostoru tábora. Nalezeno a postupně podle pohlaví bylo identifikováno celkem 41 těl, které byly pohřbeny na zdejší hřbitově. V okolí Karlových Varů bylo postupně objeveno dalších 24 masových hrobů.

Fotografie koncentračního tábora v Nové Roli pořízené mezinárodní vyšetřovací komisí v červnu 1945. (zdroj Wikipedie a www-fofiffo.com)

Fotografie z pohřbu exhumovaných těl z tábora Nová Role na místní hřbitov, 1945

AA00303 – detail hlavičkového papíru továrny Bohemia z let 1930-1938

Bývalého technického ředitele porcelánky Heinricha Hechtfishera se podařilo zatknout 3. listopadu 1945. Na jeho hlavu padla ta nejtěžší obvinění. Kromě svého členství v SS byl viněn zejména z nelidského zacházení, týrání vězňů, udavačství. Hlavní obvinění bylo za zřízení koncentračního tábora a zejména pak za vydání příkazu k transportům na konci války. Obvinění bylo shrnuto do 7 bodů a souzen byl na základě tzv. retribučního dekretu presidenta republiky č.16/1945 Sb.

Jeho odsouzení však provázelo nestandardní počínání našich mocenských orgánů, které ale nebylo na Karlovarsku nijak neobvyklé. Hechtfisherovy byl navržen trest smrti. Byla mu však nabídnuta milost a dokonce možnost odsunu do Německa, pokud prozradí výrobní tajemství svých krystalických glazur, ale odmítl. Mimořádný lidový soud v Chebu vynesl rozsudek 14. února 1947 s výrokem trestu smrti provazem a o den později byl Hechtfisher popraven.

Ani nacist Oswald Pohl neunikl spravedlnosti. Po válce se ukrýval v Německu a 27. května 1946 byl zajat britskými vojáky. Norimberský vojenský tribunál (jeden z dvanácti následných procesů s nacisty) ho odsoudil pro zločiny proti lidskosti, masové vraždy a válečné zločiny 3. listopadu 1947 k trestu smrti. Do poslední chvíle vystupoval jako pouhý manažer, který vykonával pouze pokyny a co nejlépe spravoval podniky a majetek, které měl na starosti.

Do vylidněné porcelánky Bohemia byla v květnu 1945 dosazena národní správa, která začala s obnovou výroby. Dekretem presidenta republiky č. 100/1945 Sb. byla továrna 24. října 1945 znárodněna podle ustanovení § 1 odst. 10 jako podnik pro výrobu technického porcelánu s více než 150 zaměstnanci a její majetková podstata byla začleněna do národního podniku Bohemia, továrny na český porcelán kam byla současně vložena firma Richter, Fenkel a Hahn v Chodově a Starorolské továrny na porcelán, akc. spol. ve Staré Roli.

V oboru sklářství a porcelánu pracovalo mnoho vysoce kvalifikovaných dělníků a specialistů německé národnosti o které měl náš znárodněný průmysl obrovský zájem. Proto na žádost nového vedení podniku bylo z odsunu přechodně vyčleněno několik odborníků, kteří řadu měsíců a dokonce i let pomáhali zajistit obnovení výroby v porcelánce.

Poslední transport Němců z Československa proběhl oficiálně 28. října 1946, ale odsuny jednotlivců probíhaly ještě v roce 1947. V červenci 1946 přišlo do Nové Role 40 mladých Čechů, kteří se později stali základem továrny. V roce 1958 se Nová Role stala závodem Karlovarského porcelánu, národního podniku. V roce 1993 došlo k privatizaci formou kupónů, ale firma nepřežila rok 2008 a skončila v insolventu.

Tento příběh začal ve vězení a vlastně vězněním tisíců lidí skončil. Ani si dnes neuvědomujeme co krásného mohlo vzniknout ve vězení. Krásu tohoto křehkého vynálezu obdivujeme dodnes doufejme, že krásu která přetrvává staletí vydrží i našim příštím generacím. Snad nás umělé hmoty a náhražky nepřipraví o klasický porcelán, který snad dodnes nebyl překonán.

Rudolf Píša

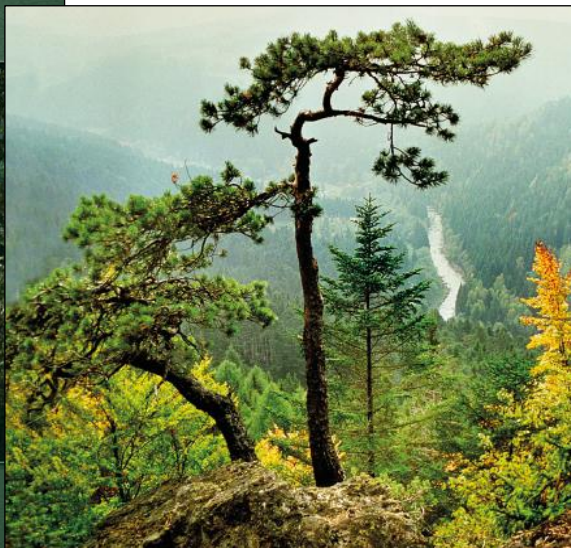
ŠUMAVSKÁ LEDVCOVÁ JEZERA, KARY, STRŽE A VODOPÁDY

Ivo Svoboda

DAS
MEDIA

DAS
MEDIA

Šumavou
vrcholy
i údolími

Durch Berg
und Tal
Böhmerwald

IVO SVOBODA

DAS MEDIA, a.s. vydává pro všechny milovníky přírody knihy z edice „Šumava“. Autorem je Ivo Svoboda, který působil na Šumavě jako lesní inženýr a má tak nejen bohaté odborné znalosti, ale zejména svůj rozsáhlý fotoarchiv a dokumentaci.

Zatím posledním počinem je obrazová publikace „Šumavou vrcholy i údolími“, která je svým rozsahem i zpracováním zcela unikátní a potěší každého, kdo ocení krásy přírody a celého regionu.

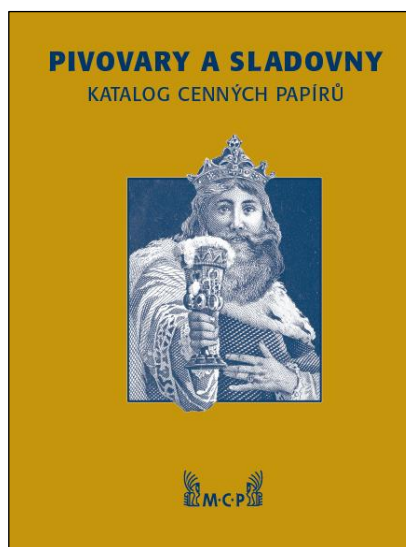
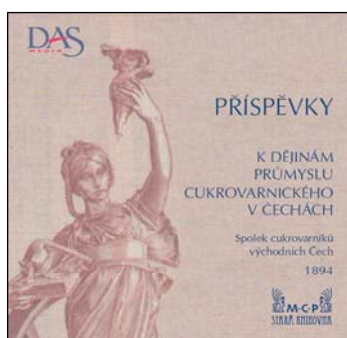
V edici MCP vydávané ve spolupráci s Muzeem cenných papírů vyšly zatím dva tituly a to katalog cenných papírů z oboru pivovarů a sladoven a příspěvky k dějinám průmyslu cukrovarnického ve východních Čechách, 1894.

Všechny tituly najdete v knihkupectvích po celé ČR a nebo si je můžete objednat na naší adrese.

DAS MEDIA, a.s.
Pod Vilami 13
140 00 Praha 4 - Nusle

media@das-mcp.cz

www.das-mcp.cz

 M·C·P
MUZEUM CENNÝCH PAPÍRŮ
NADAČNÍ FOND

NADAČNÍ KONTO

369 000 369 / 2010

Fio banka, a.s.

Muzeum cenných papírů, nadační fond, Pod Vilami 1038/13, 140 00 Praha 4 - Nusle, IČ 28 42 98 93, fond zapsán v nadačním rejstříku MS v Praze N697. Věstník je vydáván měsíčně jako zpravodaj o činnosti fondu a jeho sbírkách. Je šířen prostřednictvím webových stránek muzea za pomoci DAS MEDIA, a. s. Nevyžádané rukopisy se nevracejí. Šíření všech reprodukcí i textů bez dalšího souhlasu MCP je zakázáno a podléhá autorskému a reprodukčnímu právu.